

УДК 330.341.1:338.2](477)

JEL O15, O33, L51

DOI 10.33244/2617-5932.7.2021.74-85

Л. Л. Лазебник,

д.е.н., професор, завідувач кафедри економіки підприємства, Університет державної фіскальної служби України, м. Ірпінь, Україна
e-mail: ll1808816@gmail.com

ORCID ID 0000-0003-2234-4093;

О. М. Соколова,

к.е.н., доцент, здобувач ступеня доктора наук, Університет державної фіскальної служби України, м. Ірпінь, Україна
e-mail: olges@ukr.net;

ORCID ID 0000-0002-7061-3692

ІННОВАЦІЙНІ КЛАСТЕРИ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОЇ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто основні наукові підходи до визначення сутності інноваційного кластера, з'ясовано основні сутнісні характеристики. Доведено, що інноваційні кластери мають внутрішні властивості, які зумовлюють синергетичний ефект інноваційності на мікро-, мезо- і макроекономічному рівнях. Обґрунтовано, що інноваційні кластери спроможні запустити інноваційний передавальний механізм трансляції змін у масштабні структурні зрушення у національній економіці. Проаналізовано та акцентовано увагу на низькій інноваційній активності промислових підприємств України, що не сприяє формуванню прогресивних тенденцій інноваційно-структурної модернізації економіки.

Ключові слова: державна структурна політика, інноваційний розвиток, інноваційні кластери, синергетичний ефект, структурне оновлення економіки.

Л. Л. Лазебник, О. Н. Соколова. Инновационные кластеры как объект государственной структурной политики Украины

В статье рассмотрены основные научные подходы к определению сущности инновационного кластера, определены основные сущностные характеристики. Доказано, что инновационные кластеры имеют внутренние свойства, которые обуславливают синергетический эффект инновационности на микро-, мезо- и макроэкономическом уровнях. Обосновано, что инновационные кластеры способны запустить инновационный передаточный механизм трансляции изменений в масштабные структурные сдвиги

в національній економіці. Проаналізовано і акцентовано увагу на низкій інноваційній активності промислових підприємств України, що не сприяє формуванню прогресивних тенденцій інноваційно-структурної модернізації економіки.

Ключеві слова: *державна структурна політика, інноваційне розвиток, інноваційні кластери, синергетичкий ефект, структурне оновлення економіки.*

Метою статті є визначення та обґрунтування значимості інноваційних кластерів як визначальної ланки механізму структурної модернізації економіки України.

Постановка проблеми. В умовах посилення міжнародної конкуренції найважливішими факторами досягнення та утримання переваг над конкурентами стають не тільки інновації, наука та освіта, а й взаємозв'язки між підприємствами, що забезпечує умови зі створення мережових структур – кластерів. Кластерні об'єднання сприяють поглибленню виробничо-технологічних зв'язків, поширенню інновацій, підвищенню техніко-технологічного рівня виробництва. Інноваційні кластери вирішують завдання структурної модернізації національної економіки на основі розвитку високотехнологічних виробництв V–VI технологічних укладів. Саме тому кластерні об'єднання вважаються одним із ефективних засобів забезпечення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості національної економіки, а інноваційні кластери стають об'єктом пильної уваги при розробленні державної структурної політики та регулюванні національних інноваційних програм. Належне позиціонування України у світовому просторі перебуває у прямій залежності від спроможності її економіки здійснити інноваційно-технологічний прорив. У вирішенні цього надскладного завдання чільне місце належить інноваційним кластерам, органічного їх вмонтування у систему структурного оновлення української економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи кластерного розвитку економіки закладено у працях А. Маршалла та Й. Шумпетера. А. Маршалл запропонував концепцію створення «індустріального району», а Й. Шумпетер сформулював перші уявлення про кластерні об'єднання. Основоположником сучасної кластерної парадигми є М. Портер, який окреслив роль кластерів у забезпеченні конкурентоспроможності як окремих підприємств, так і економіки країни. Розкриття потенціалу інноваційних кластерів у сучасних економічних системах досліджували такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: А. Амдуш, І. Бортагарей, М. Дельгадо, К. Кетелс, Дж. Сенетт, Дж. Сіммі, З. Варналій, О. Гармашова, А. Олійник, В. Прушківський, В. Шовкалюк, З. Янченко та ін. Процес мережової кластеризації інновацій як ефективної управлінської технології підвищення конкурентоспроможності економіки як окремого регіону, так і держави в цілому обґрунтовано у дослідженнях В. Бодрова, В. Гейця, М. Кизима, Н. Краус, С. Соколенка, Л. Федулової та ін. Незважаючи на вагомий науковий внесок науковців з цієї тематики, подальшого дослідження потребують питання розвитку інноваційно-кластерних об'єднань для формування інноваційної моделі структури національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття кластера у західній літературі було введено в економічну науку М. Портером, який розкрив феномен кластерів, висунувши теорію національної, державної та місцевої конкурентоспроможності в контексті світової економіки, обґрунтувавши історичні передумови теорії кластерів. Вчений характеризував кластер як «сконцентровані за географічною ознакою групи взаємозалежних компаній, спеціалізованих постачальників послуг, фірм у відповідних галузях, а також пов'язаних

з їх діяльністю організацій (наприклад, університетів, агентств із стандартизації, торговельних об'єднань) у певних областях, що конкурують, але разом із тим ведуть спільну роботу [9, с. 251]. Процес кластеризації М. Портер розглядав як міжорганізаційну мережу, тобто налагоджену систему функціонування підприємств за принципом агрегації міжгалузевої дифузії та дифузії знань.

Кластери дозволяють об'єднати у їх межах фінансові, наукові та інші ресурси, забезпечуючи необхідні конкурентні переваги. Ця форма економічних утворень має внутрішні властивості, які зумовлюють синергетичний ефект інноваційності на мікро-, мезо- і макроекономічному рівнях. Інноваційність означає здатність генерувати інновації та підтримувати інноваційний тип розширеного відтворення. Оскільки кластерні структури є носіями інноваційного характеру розвитку не тільки територій свого базування, а й соціально-економічного розвитку країни, то процес кластеризації розглядається як ефективний механізм структурної модернізації економіки.

У структурному плані інноваційний кластер є найбільш ефективною формою досягнення високого рівня конкурентоспроможності, оскільки сприяє зниженню сукупних витрат на дослідження і розробку нововведень з подальшою їх комерціалізацією за рахунок високої виробничо-технологічної ефективності. Вони формуються у тих галузях, де здійснюється прорив у науці, техніці та технології виробництва з подальшим виходом на нові ринки. Позитивною стороною інноваційних кластерів є усунення бар'єрів на шляху комерціалізації інновацій і низький рівень транзакційних витрат, оскільки більшість його учасників не конкурують безпосередньо між собою, а обслуговують різні сегменти певної галузі.

Для держави діяльність інноваційних кластерів визначає місце країни в міжнародному поділі праці та можливість рівноправного економічного співробітництва з розвиненими країнами світу. Вони виникають у результаті сполучення двох чинників – зростання автономних інвестицій та розвитку просторового аспекту ринкових сил. При синхронному зростанні автономних інвестицій інноваційні кластери спроможні запустити передавальний механізм трансляції змін у масштабні структурні зрушення у національній економіці. Саме тому інноваційні кластери все активніше стають об'єктом державної структурної політики.

Термін «інноваційний кластер» набув широкого поширення після появи проєкту розвитку регіональних кластерів у США «Clusters of Innovation». У широкому розумінні, як зазначає В.Г. Прушківський, «будь-який кластер можна назвати інноваційним, тобто нововведення можуть виникнути від удосконалення методів, якими учасники кластера організують власну діяльність, розвивають, виробляють та розподіляють / продукцію» [10, с. 29].

Професор Крістіан Кетелс, Гарвардська школа бізнесу і Стокгольмська школа економіки, трактує інноваційний кластер як «групу незалежних підприємств – інноваційних стартапів, малих, середніх та великих підприємств, а також науково-дослідних організацій, які діють у певній галузі та у певному регіоні і покликані стимулювати інноваційну діяльність шляхом інтенсивної взаємодії, спільного використання потужностей і обміну знаннями та компетенціями, забезпечення внеску у трансфер технологій, створення мереж і поширення інформації між суб'єктами кластера» [17]. Трактують поняття «інноваційний кластер» у сучасній економічній літературі подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Трактування сутності поняття «інноваційний кластер»

Автор	Визначення
Амдуш А. [16, с. 8]	Сукупність різних організацій та інститутів, які визначені відповідною географічною локалізацією і мають місце в змінних просторових масштабах та в особливих інституційних умовах. Вони взаємодіють формально і/або неформально через міжорганізаційні і/або міжособистісні постійні чи менш постійні взаємозв'язки і мережі та співпрацюють для досягнення різних видів інновацій у певній галузі, тобто у сфері, визначеній конкретними знаннями, компетенціями і технологіями
Бортагарей І., Тіффін С. [14, с. 7]	Організаційна структура, учасники якої створюють нові продукти та підприємства шляхом спільного промислового виробництва всередині обмежених географічних областей і базуються на концентрації знань, інтерактивному навчанні та спільних соціальних цінностях
Дельгадо М., Портер М., Штерн С. [15]	Складні динамічні системи мережевого типу, де юридично самостійні партнери розвивають відносини інтерактивної кооперації
Сіммі Дж., Сеннет Дж. [18, с. 52]	Велика кількість взаємопов'язаних промислових і/або сервісних компаній, які мають високий рівень співробітництва, як правило, через ланцюги поставок і які функціонують в однакових ринкових умовах
Білік В. В. [1, с. 63]	Сукупність взаємопов'язаних інноваційним процесом підприємств, наукових організацій, державних установ, науково-дослідних центрів, споживчих товариств, які здійснюють перманентний процес створення, впровадження і поширення інновацій у різних сферах на основі систематичного розвитку своєї інноваційної діяльності та інтеграційної взаємодії, здатних принести економіці регіону позитивний синергетичний ефект
Варналій З. С., Гармашова О. П. [2, с. 330]	Неформальне об'єднання різних організацій (науково-дослідних центрів, вищих навчальних закладів, промислових компаній, органів державного управління тощо) у строго орієнтовану систему поширення нових знань, технологій і інновацій
Кизим М. О. [4, с. 190]	Мережа насамперед науково-технічних і промислових підприємств та організацій взаємопов'язаних і підтримуючих високотехнологічних галузей економіки, яка концентровано розташована на певній території (країна, регіон) і має своєю метою впровадження інноваційних розробок та підвищення конкурентоспроможності за рахунок конкурентокооперативної взаємодії
Смолич Д. В. [11]	Взаємодія та активна співпраця підприємств, організацій, установ (державного і приватного секторів), органів влади та місцевого самоврядування, освітньо-навчальних та наукових закладів націлена на створення інновацій у регіоні, що істотно поліпшують як структуру та якість виробництва, так і соціальну сферу загалом за допомогою креативного мислення та економіки знань
Югас Е. Ф. [12, с. 86]	Більш конкурентний кластерний тип порівняно з іншими, тому що забезпечують не тільки створення інновацій, але і їх впровадження, що дає додаткові фінансові вигоди
Янченко З. Б. [13, с. 63].	Структура зі значимою (порівняно з галузевими та національними показниками) часткою інноваційної продукції, а також із сформованою інноваційною інфраструктурою, що включає взаємодію між собою стейкхолдерів регіональної інноваційної системи (освітні та наукові установи, центри досліджень і розробок, центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори, технопарки, громадські організації, фінансові інститути, центри кластерного розвитку тощо)

Джерело: систематизовано авторами за [1–2, 4, 11–16, 18].

Як видно з табл. 1, у сучасній економічній літературі зустрічається значна кількість різноманітних підходів до визначення сутності поняття «інноваційний кластер», кожне з яких підкреслює особливу рису його функціонування. Так, А. Амдуш, французький дослідник, акцентує увагу на міжорганізаційних та міжособистісних, постійних чи менш постійних взаємозв'язках між учасниками інноваційного кластера, що сприяють

досягненню різних видів інновацій у певній галузі. Дж. Сіммі та Дж. Сеннет, англійські науковці, звертають увагу на високий рівень співробітництва через ланцюги поставок. Вчені І. Бортагарей (Уругвай) та С. Тіффін (США) виділяють таку особливу рису інноваційного кластера, як спільні соціальні цінності. М. Дельгадо, М. Портер, С. Штерн визначають інноваційні кластери як складні динамічні системи мережевого типу. М. О. Кизим, український дослідник, так само підкреслює мережеву природу інноваційних кластерів та робить акцент на їх функціонуванні, насамперед у високотехнологічних галузях промисловості. Вчені-економісти З. С. Варналій і О. П. Гармашова звертають увагу на неформальне об'єднання в інноваційному кластері різних організацій, серед яких важливе місце відводять науково-дослідним центрам та вищим навчальним закладам. Порівняльну оцінку інноваційних кластерів з іншими типами пропонує Е. Ф. Югас, а З. Б. Янченко акцентує на сформованості інноваційної інфраструктури. Отже, різні трактування поняття «інноваційний кластер» свідчать про багатогранну природу цієї дефініції та їх ролі у залученні інвестицій, структурному оновленні економіки, активізації процесів інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості.

Аналіз визначень поняття «інноваційний кластер» дозволив з'ясувати сутнісні характеристики інноваційного кластера:

- мережева структура, яка включає «різномірні» підприємства, згуртовані навколо ядра конкурентоспроможної економічної діяльності;
- орієнтованість на виробництво та оперативну комерціалізацію інноваційного продукту;
- безперервність інноваційного циклу: «дослідження – розробки – виробництво – використання»;
- наявність певного потенціалу розвитку: компетенції, технічні можливості, ресурси, логістичні шляхи, канали зв'язку тощо;
- створення синергетичного ефекту та нарощення конкурентних переваг як окремих учасників, так і всього кластерного утворення.

Розглянемо більш детально явище «синергетичний ефект» в інноваційному кластері. Дефініція «синергія» (від грец. Synergos – спільно діючий) означає багаторазовий ефект, отриманий в результаті конвергенції окремих сегментів або частин в єдину систему. Синергетичний ефект – це додатковий результат, отриманий від тісної злагодженої взаємодії окремих елементів системи. Ідентифікація сутнісних характеристик дозволяє стверджувати, що інноваційний кластер – це синергетична система, яка характеризується динамічністю і високим рівнем адаптивності, має внутрішню властивість і здатність до комбінування взаємодоповнюючих елементів. Отже, інноваційний кластер – це особливим чином організований простір, де досягається синергетичний ефект, оскільки участь конкуруючих підприємств стає взаємовигідною.

Синергетичний ефект інноваційного кластера можна представити як результат прояву взаємодії різних видів синергії: ефект від об'єднання та спільного використання ресурсів, ефект від спільного використання інноваційної інфраструктури, ефект від реалізації спільних інноваційних проєктів. Тобто синергетичний ефект дорівнює різниці ефекту від спільної діяльності підприємств кластера і суми ефектів самостійного функціонування учасників кластерної структури [8, с. 13]. Мультиплікативним ефектом подальшої динаміки розвитку інноваційних кластерних структур є утворення нових кластерів, тобто зростає конкурентоспроможність галузей, територій, регіонів та економіка країни в цілому.

Взаємообумовленість і взаємозв'язки між процесами кластеризації, дифузії інновацій, трансферу технологій, структурного оновлення економіки та зростання її конкурентоспроможності означає, що зазначені процеси підсилюють один одного. Наприклад, чим вищий рівень конкурентоспроможності економіки, тим більш розвинені інноваційні кластери та інноваційно-інвестиційні процеси, що дозволяє протистояти тиску глобальної конкуренції, відстоювати національні інтереси та відповідати рівню розвитку високорозвинених країн.

У результаті формування проривних і конкурентоспроможних кластерів у межах певних територій створюються стійкі інтегровані інноваційно-кластерні структури:

– формування інноваційних кластерів обумовлено експансією проривних технологій, є ендегенним фактором структурних змін;

– інноваційні кластери та дифузія інновацій формують технологічну ідентичність. Впровадження інновацій у виробничий процес провокує генезис структурних матриць кластерного типу, оскільки відбувається «стрибок» автономних інвестицій;

– технологічна ідентичність галузевої структури економіки визначає характер розвитку відтворювальних зв'язків у системі інвестування інновацій, якість інститутів їх кластеризації (табл. 2).

Таблиця 2

**Зіставлення видів економічної діяльності переробної промисловості
за рівнем технологічності європейської стандартної класифікації
(NACE rev. 2.) і КВЕД-2010 Україна**

Види економічної діяльності переробної промисловості (С)			
високотехнологічні	середньо-високотехнологічні	середньо-низькотехнологічні	низькотехнологічні
Код 21 Виробництво основних фармацевтичних продуктів і препаратів	Код 20 Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	Код 19 Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	Код 10+11+12 Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів
Код 26 Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	Код 27 Виробництво електричного устаткування	Код 22 Виробництво гумових і пластмасових виробів	Код 13+14+15 Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів
Код 30.3 Виробництво повітряних і космічних літальних апаратів, супутнього устаткування	Код 28 Виробництво машин і устаткування	Код 23 Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	Код 16+17+18 Виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність
	Код 29 Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	Код 24 Металургійне виробництво	Код 31+32 Виробництво меблів, іншої продукції
	Код 30 Виробництво інших транспортних засобів	Код 25 Виробництво готових металевих виробів	
	Код 32.5 Виробництво медичних і стоматологічних інструментів і матеріалів	Код 33 Ремонт і монтаж машин і устаткування	

Джерело: складено авторами за [7].

Як видно з таблиці 2, класифікація видів економічної діяльності переробної промисловості за рівнем технологічності дає уявлення щодо розподілу технологій за основними елементами та пропорціями галузевої структури національної економіки. Імпульс, створюваний інноваціями, надає динамічний характер і призводить до структурної модернізації економіки. Для кожної країни її ендогенні структурні чинники унікальні для конкретних господарських систем, перебувають на різному рівні технологічного розвитку та володіють різними параметрами комерціалізації інновацій.

Формування інноваційних кластерних структур директивним шляхом недоцільно, їх створюють ринок і конкуренція. Держава створює умови для їх функціонування. Обмеженість інноваційно-кластерного розвитку економіки України зумовлена недостатньо високими темпами впровадження інновацій у господарську діяльність (табл. 3).

Таблиця 3

Впровадження інновацій на промислових підприємствах України у 2015–2019 рр.

Показники	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Питома вага промислових підприємств, що впроваджували інновації, %	15,2	16,6	14,3	15,6	15,8
Кількість упроваджених у виробництво нових технологічних процесів промисловими підприємствами, од.	1217	3489	1831	2002	2318
з них нових або суттєво поліпшених маловідходних, ресурсозберігаючих технологічних процесів, од.	458	748	611	926	857
Кількість упровадженої інноваційної продукції (товарів, послуг) промисловими підприємствами, од.	3136	4139	2387	3843	2148
з них нових та вдосконалених видів машин, обладнання, од	966	1305	751	920	760
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %	1,4	в/д	0,7	0,8	1,3

Джерело: складено авторами за [5].

Дані таблиці 3 свідчать, що за 2015–2019 рр. в економіці України спостерігається нестабільний інноваційний розвиток. Так, у 2016 р. частка промислових підприємств, що впроваджували інновації, зросла, порівняно з базовим роком, на 1,4 в.п. і була найбільшою – 16,6 %. 2017 ця частка знизилась, а у наступні роки намітилась тенденція до зростання, проте рівня 2016 не було досягнуто (2019 р. – 15,8 %). За показниками кількості упроваджених у виробництво нових технологічних процесів та інноваційної продукції простежується аналогічна динаміка – зростання у 2016 р. (відповідно: на 2 272 і 1 003 од.), а потім зменшення з деяким погравленням у 2018 році. Жоден показник не досяг рівня 2016 року за виключенням кількості впроваджених маловідходних, ресурсозберігаючих технологічних процесів – 857 од. у 2019 р. порівняно з 748 од. у 2016 р., хоча 2018 їхня кількість становила 926 од. В цілому кількість упроваджених у виробництво нових технологічних процесів та інноваційної продукції залишається мізерною, що свідчить про

незатребуваність більшості наукових досліджень. Частка обсягу реалізованої інноваційної продукції загальним обсягом реалізованої промислової продукції є незначною і коливається у межах 1,4–0,7 % за аналізований період. На нашу думку, багато в чому нестабільна, а подекуди й негативна динаміка інноваційної активності промислових підприємств України пов'язана з уповільненим процесом кластеризації як промисловості в цілому, так і інноваційної сфери зокрема.

Формування перших промислових кластерів в Україні почалось з 1997 р. у регіоні Поділля як ініціатива знизу заради виживання деяких згасаючих галузей – будівництва і будівельних матеріалів, легкої промисловості, виробництва продуктів харчування. Початківцем кластеризації в Україні вважається Хмельницька область. За сприяння Асоціації «Поділля Перший», яка об'єднала науковців, підприємців, представників владних структур, упродовж 1998–2000 рр. у регіоні вдалося сформувати шість кластерів: швейний, будівельний, харчовий, туристичний, продовольчий і кластер зеленого сільського туризму [3, с. 30].

Після проведення у регіонах України значної кількості семінарів, організаторами яких були Міжнародна фундація сприяння ринку, Спілка економістів України, регіональні торгово-промислові палати, Асоціація «Поділля Перший» та інші громадські організації, формування інноваційних кластерів у країні активізувалося. Так, 2009 на Рівненщині було створено агропромисловий інноваційний кластер «Агроінновації»; у м. Мелітополь – інноваційно-технологічний кластер сільського машинобудування «АгроБум»; 2015 на Харківщині – інноваційно-освітній кластер «Агротехніка». Впродовж останніх років в Україні активізувалися процеси формування та розвитку інноваційних кластерів у сфері послуг, зокрема у галузі інформаційних технологій. При цьому ІТ-кластери передусім активно розвиваються в обласних центрах, де зосереджені необхідні ресурси, включаючи інфраструктуру, наукові та освітні установи, кадровий потенціал. Підтвердженням цього є ІТ-кластери, які створені в Дніпрі, Івано-Франківську, Луцьку, Львові, Одесі, Харкові та Черкасах [8, с. 14–15]. Проте відсутні точні статистичні дані щодо загальної кількості створених в Україні інноваційно-кластерних структур.

Незважаючи на тривалий період існування, кластерний рух в Україні є слабоорганізованим на національному рівні й зростає швидше стихійно. В українському законодавстві є кілька десятків законодавчих та нормативно-правових актів, в яких згадуються кластери або які пов'язані із кластерами. Проте жодного законодавчого чи нормативно-правового акта, де кластерний розвиток був би об'єктом державного регулювання, досі не прийнято. Єдиної організації – репрезентанта кластерів України немає, так само як немає і кластерних державних програм. Наприкінці 2019 в Україні було зареєстровано 30 кластерів за такими видами економічної діяльності: ІТ – 31 %, АПК – 16 %, деревообробна та меблева промисловість – 13 %, енергетика – 10 %, аерокосмічна галузь – 6 % та ін. [6]. Отже, неузгодженість на державному рівні основних підходів до утворення кластерних структур призвела до того, що регіони України самостійно з огляду на пріоритети територіального розвитку визначають складові кластерної політики та формують набір інструментів її реалізації.

Висновки. Інноваційні кластери є ендегенним фактором структурного оновлення економіки, подолання її технологічного відставання. Вони сприяють модернізації традиційних галузей, здатні диверсифікувати економіку моноспеціалізованих регіонів, виступають каталізатором розвитку нових науково-технологічних напрямів, смарт-

спеціалізацій, що значно впливає на інноваційність, стійкість, конкурентоспроможність економіки країни та її секторів. Створення інноваційно-кластерних об'єднань в Україні виключно важливо для структурної модернізації економіки, переведення її на інноваційний шлях розвитку.

Перспективною подальших досліджень є розроблення концепції інноваційно-кластерного розвитку, яка у своїй основі містить ідею визначальної ролі інноваційних кластерів у формуванні якісно нової структури національної економіки та посилення інноваційної спрямованості у розвитку всіх економічних структур, що об'єднуються на добровільних засадах у кластери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білик В. В. Переваги формування інноваційних кластерів в сучасній економіці. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 1. Ч. 1. С. 61–64.
2. Варналій З. С., Гармашова О. П. Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення : монографія. Київ : Знання, 2013. 387 с.
3. Захарченко В. І., Захарченко С. В. Кластерний підхід до підвищення конкурентоспроможності регіонів України. *Український географічний журнал*. 2011. № 2. С. 28–33.
4. Кизим М. О. Промислова політика та кластеризація економіки України : монографія. Харків : ВД «Інжек», 2011. 304 с.
5. Наукова та інноваційна діяльність України за 2019 рік. Статистичний збірник. Офіційний сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/09/zb_nauka_2019.pdf (дата звернення: 15.03.2021).
6. Національна програма кластерного розвитку до 2027. Проект. Офіційний сайт. URL: [http://www.cluster_development_program%20v1%20\(6\).pdf](http://www.cluster_development_program%20v1%20(6).pdf) (дата звернення: 15.03.2021).
7. Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності. Офіційний сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/pr/orp_rik/orp_rik_u.htm. (дата звернення: 15.03.2021).
8. Оніпко Т. А. Стратегічні напрями розвитку інноваційних кластерів України на основі поєднання традицій та сучасних загальносвітових тенденцій. *Підвищення рівня використання економічного потенціалу у напрямку розвитку регіональної економіки*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 24 берез. 2018 р. Львів, 2018. С. 10–15.
9. Портер М. *Міжнародна конкуренція*. Москва : Международные отношения, 1993. 896 с.
10. Прушківський В. Г., Бурма С. І., Колесников В. І. Наукові підходи до формування регіонального інноваційного кластеру. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 9. С. 28–32.
11. Смолич Д. В. Концептуальні засади формування інноваційних кластерів в умовах транскордонного співробітництва регіонів. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/15940/1/31_206-211_Vis_725_Ekonomika.pdf (дата звернення: 15.03.2021).
12. Югас Е. Ф. Інноваційний кластер як фактор конкурентоспроможності. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2010. Вип. 31. С. 84–88.
13. Янченко З. Б. Інноваційні кластери. Адаптація кращого світового досвіду до вітчизняних реалій. *Бізнес Інформ*. 2017. № 5. С. 62–66.

14. Bortagaray I., Tiffin S. Innovation clusters in Latin America. Paper presented at 4th International Conference on Technology Policy and Innovation. Brazil, Curitiba. Aug. 28–31, 2000. 40 p. URL: <http://www.ic2.utexas.edu/ictpi/mirror/curitiba2000/papers/S11P01.PDF>
15. Delgado M., Porter M. E., Stern S. Defining clusters of related industries (NBER Working Paper № 20375). Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research, 2014. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w20375/w20375.pdf
16. Hamdouch A. Innovation clusters and networks: a critical review of the recent literature. Porto : Universidade do Porto, 2007. 30 p.
17. Ketels Ch. Clusters, Cluster Policy and Swedish Competitiveness in the Global Economy. Expert Report to Sweden's Globalisation Council (30 Number). Vasteras : Print Edita, 2009. 66 p. – URL: https://www.researchgate.net/publication/252292997_Clusters_Cluster_Policy_and_Swedish_Competitiveness_in_the_Global_Economy
18. Simmie J., Sennet J. Innovation in London metropolitan region. Innovative Clusters and Competitive Cities in the UK and Europe: working paper. Oxford : Oxford Brookes School of Planning, 1999. P. 51–74.

REFERENCES

1. Bilyk, V. V. (2016). Perevahy formuvannya innovatsiinykh klasteriv v suchasni ekonomitsi [Advantages of formation of innovation clusters in modern economy]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, (1 (1), 61–64.
2. Varnalii, Z. S., Harmashova, O. P. (2013). Konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky: problemy ta priorityty innovatsiinoho zabezpechennia [Competitiveness of the national economy: problems and priorities of innovation]. Kyiv: Znannia.
3. Zakharchenko, V. I., Zakharchenko, S. V. (2011). Klasternyi pidkhid do pidvyshchennia konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy [Cluster approach to increasing competitiveness of regions of Ukraine]. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, (2), 28–33.
4. Kyzym, M. O. (2011). Promyslova polityka ta klasteryzatsiia ekonomiky Ukrainy [Industrial policy and clustering of Ukraine's economy]. Kharkiv: VD «Inzhek».
5. Statystychnyi zbirnyk. (2020). Naukova ta innovatsiina diialnist Ukrainy za 2019 rik [Scientific and innovative activity of Ukraine for 2019]. Ofitsiinyi sait. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/09/zb_nauka_2019.pdf
6. Natsionalna prohrama klasternoho rozvytku do 2027. Proiekt. (2020). [National program of cluster development until 2027. Project]. Ofitsiinyi sait. URL: [http://www.cluster_development_program%20v1%20\(6\).pdf](http://www.cluster_development_program%20v1%20(6).pdf)
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2020). Obsiah realizovanoi promyslovoi produktsii (tovariv, posluh) za vydamy ekonomichnoi diialnosti [Volume of industrial production (goods, services) by type of economic activity]. Ofitsiinyi sait. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/pr/orp_rik/orp_rik_u.htm
8. Onipko, T. A. (2018). Stratehichni napriamy rozvytku innovatsiinykh klasteriv Ukrainy na osnovi poiednannia tradytsii ta suchasnykh zahalnosvitovykh tendentsii [Strategic directions of development of innovation clusters of Ukraine on the basis of a combination of traditions and modern global tendencies]. In *Pidvyshchennia rivnia vykorystannia ekonomichnoho potentsialu u napriamku rozvytku rehionalnoi ekonomiky: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (pp. 10–15). Lviv.

9. Porter, M. (1993). *Mezhdunarodnaya konkurenciya* [International competition]. Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniya.
10. Prushkivskiy, V. H., Burma, S. I., Kolesnykov, V. I. (2013). Naukovi pidkhody do formuvannya rehionalnogo innovatsiynogo klasteru [Scientific approaches to the formation of a regional innovation cluster]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, (9), 28–32.
11. Smolych, D. V. (2012). Kontseptualni zasady formuvannya innovatsiinykh klasteriv v umovakh transkordonnoho spivrobitnytstva rehioniv [Conceptual bases of formation of innovation clusters in the conditions of cross-border cooperation of regions]. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/15940/1/31_206-211_Vis_725_Ekonomika.pdf
12. Iuhas, E. F. (2010). Innovatsiyni klaster yak faktor konkurentospromozhnosti [Innovation cluster as a factor of competitiveness]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*, (31), 84–88.
13. Ianchenko, Z. B. (2017). Innovatsiini klasteri. Adaptatsiia krashchoho svitovoho dosvidu do vitchyznianskykh realii [The Innovation Clusters. Adapting the Best Global Experience to the Domestic Realities]. *Biznes Inform*, (5), 62–66.
14. Bortagaray, I., Tiffin, S. (2000). Innovation clusters in Latin America. Paper presented at 4th International Conference on Technology Policy and Innovation. Brazil, Curitiba. URL: <http://www.ic2.utexas.edu/ictpi/mirror/curitiba2000/papers/S11P01.PDF>
15. Delgado, M., Porter, M. E., Stern, S. (2014). Defining clusters of related industries (NBER Working Paper № 20375). Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w20375/w20375.pdf
16. Hamdouch, A. (2007). Innovation clusters and networks: a critical review of the recent literature. Porto: Universidade do Porto.
17. Ketels, Ch. (2009). Clusters, Cluster Policy and Swedish Competitiveness in the Global Economy. Expert Report to Sweden's Globalisation Council (30 Number). Vasteras: Print Edita. URL: https://www.researchgate.net/publication/252292997_Clusters_Cluster_Policy_and_Swedish_Competitiveness_in_the_Global_Economy
18. Simmie, J., Sennet, J. (1999). Innovation in London metropolitan region. Innovative Clusters and Competitive Cities in the UK and Europe: working paper. Oxford : Oxford Brookes School of Planning.

Larysa L. Lazebnyk, Doctor of Economics, Professor, University of the State Fiscal Service of Ukraine

Olga M. Sokolova, PhD, Associate Professor, University of the State Fiscal Service of Ukraine

Innovative Clusters as an Object of the State Structural Policy of Ukraine

Innovation clusters solve the problem of structural modernization of the national economy on the basis of the development of high-tech industries V–VI technological systems. That is why they are the object of close attention in the development of state structural policy and regulation of national innovation programs. The proper positioning of Ukraine in the world is directly dependent on the ability of its economy to make an innovative and technological breakthrough. In solving this problem, the leading place belongs to innovation clusters, their organic incorporation into the system of structural renewal of Ukrainian economy.

Defining and substantiating the importance of innovation clusters as a determining link in the mechanism of structural modernization of Ukraine's economy.

The research describes methods of analysis and synthesis, historical and logical, grouping and classification, the method of scientific abstraction.

The main scientific approaches to defining the essence of the innovation cluster and its main essential characteristics are considered. Innovation clusters have internal properties that determine the synergistic effect of innovation at the micro, meso and macroeconomic levels. It is substantiated that innovation clusters are able to launch an innovative transmission mechanism for translating changes into large-scale structural changes in the national economy. The attention to the low innovative activity of industrial enterprises of Ukraine, which does not contribute to the formation of progressive trends of innovative and structural modernization of the economy, is analyzed and focused. Innovation clusters are an endogenous factor in the structural renewal of the economy, overcoming its technological backwardness. In Ukraine, there is no legislative or regulatory act where cluster development is subject to state regulation. The conceptual bases of improvement of the mechanism of structural modernization of economy on the basis of incorporation of innovation clusters in the state structural policy are defined.

Key words: *innovation clusters, innovation development, state structural policy, structural renewal of the economy, synergetic effect.*

Стаття надійшла до редколегії 8 лютого 2021 року